

Ungár Szilvia: Az uniós jogi fordítás nehézségei

A jogi fordítás egyik különös ága az egyre bővülő uniós joganyag fordítása és ezen belül egy még speciálisabb területet jelent az európai bírósági határozatok fordítása. Az előadás ez utóbbira tér ki részletesebben. Bevezetésként az **Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (IRM) szerepéről** kell említést tenni.

I. Az Európai Unióhoz történő csatlakozás előtt az uniós joganyagot – a jogszabályokat és az európai bírósági határozatokat is – közbeszerzési eljárásban nyertes fordítóirodák fordították, majd a lefordított szöveget az akkori Igazságügyi Minisztérium Fordításkoordináló Egysége lektorálta. A 2004. május 1-je előtt hozott ítéleteknek csak egy része került lefordításra. A kezdetektől 2000-ig terjedő időszak tekintetében a Bíróság/Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlatából kiválasztották a legjelentősebbnek tartott 869 ítéletet („ún. történelmi ítélkezési gyakorlat”), amelyet lefordítottak és a <http://www.termin.webzona.hu/TransLarge.php> oldalon rendelkezésre áll.

A 2004-es csatlakozás óta a jogszabályokat a Tanács, a Bizottság és az Európai Parlament fordítói fordítják. A bírósági határozatokat Luxembourgban fordítják, az ítélethirdetés napján a Bíróság honlapján minden hivatalos nyelven elérhetők az ítéletek. A lefordítandó szövegek mennyisége miatt külső fordítókkal is dolgozik a Bíróság, az összes fordítandó szöveg 20-25%-át bízzák rájuk.

Bár az uniós jogi aktusokat az EU intézményeiben fordítják és lektorálják, az uniós jogi aktusok (irányelvek, rendeletek, stb.) elfogadása és a szöveg jogász-nyelvészek általi véglegesítése előtt az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium véleményezi a kinti fordítók által készített magyar nyelvi változatot, ekkor van lehetőség a különböző észrevételek megtételére.

Ilyen véleményezés során szükség lehet egy-egy megfelelő magyar szakkifejezés megtalálására, vagy megalkotására. A szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai tekintetében a fogyasztók védelméről szóló 2008/122/EK irányelv (Directive 2008/122/EC on the protection of consumers in respect of certain aspects of timeshare, long-term holiday product, resale and exchange contracts) véleményezése során például találni kellett egy kifejezést a „resale” szóra, az „ismételt eladás” helyett – amelyet eredetileg az irányelvjavaslat magyar szövege tartalmazott – a viszontértékesítésre tett javaslatot az IRM.

Ha a már lefordított szövegben találunk fordítási hibát, akkor helyesbítést kell kérni, amelyet az IRM felé kell jelezni. Az IRM illetékes munkatársa ellenőrzi, hogy a helyesbítés iránti kérelem megalapozott-e. Ha megalapozott, javaslatot tesz a helyes szövegre és továbbítja a Magyar Köztársaság Európai Unió mellett működő Állandó Képviselőtársaságának, az pedig a jogi aktust kibocsátó intézménynek. Helyesbítés egyébként akkor minősül indokoltnak, ha komolyabb hibáról van szó, ami értelemzavaró, például félrefordításról. A helyesbítéssel foglalkozó munkatárs elmondása szerint a gondot az jelenti, hogy a kibocsátó intézménytől nincs visszajelzés a helyesbítés iránti kérelem sorsáról, legfeljebb a Hivatalos Lapból lehet értesülni, ha a helyesbítés megtörtént és közzétették.

Álljon itt két példa a helyesbítést igénylő fordítási hibákra.

1. A hibás termékekért való felelősségről szóló 85/374/EGK irányelv 3. cikkének (3) bekezdésében van például egy olyan hiba, amely miatt helyesbítést kellett kérni.

<p>Si le producteur du produit ne peut être identifié, chaque fournisseur en sera considéré comme producteur, à moins qu'il n'indique à la victime, dans un délai raisonnable, l'identité du producteur ou de celui qui lui a fourni le produit.</p> <p>Where the producer of the product cannot be identified, each supplier of the product shall be treated as its producer unless he informs the injured person, within a reasonable time, of the identity of the producer or of the person who supplied him with the product.</p>	<p>Ha a termék gyártója nem állapítható meg, a termék minden szállítója gyártónak tekintendő, kivéve, ha ésszerű időn belül tájékoztatja a károsultat a gyártónak vagy annak a személyéről, akinek a terméket szállította.</p>
---	---

2. Az orvosok szabad mozgásának elősegítéséről, illetve az orvosi oklevelek, bizonyítványok és képesítés megszerzéséről szóló egyéb tanúsítványok kölcsönös elismeréséről szóló 93/16/EGK irányelvben talált – kisebb, de helyesbítést igénylő – hiba:

<p>Le certificat atteste que ces <i>diplômes</i>, certificats et autres titres de médecin ou de médecin spécialiste sanctionnent une formation conforme aux dispositions du titre III visées, <u>selon le cas</u>, aux articles 2, 4 ou 6 (...).</p> <p>The certificate shall state that these <i>diplomas</i>, certificates and other evidence of formal qualifications in medicine or in specialized medicine were awarded following training in accordance with the provisions of Title III referred to, <u>as appropriate</u> in Article 2, 4 or 6 (...).</p>	<p>Az igazolás tanúsítja, hogy az adott orvosi vagy szakorvosi oklevelet, bizonyítványt vagy a képesítés megszerzéséről szóló egyéb tanúsítványt <i>a III. címnek a 2., 4. vagy 6. cikkben említett rendelkezéseinek megfelelően a képzést követően</i> ítélték oda (...).</p> <p><i>Az aláhúzott kifejezéseket pedig nem fordították le.</i></p>
---	---

Az IRM azért találkozik gyakrabban hibákkal, mert az irányelvek átültetésénél ellenőrizzük, hogy a magyar átültető jogszabály megfelelően átülteti-e az irányelvet és ilyenkor nem csak a magyar nyelvű szöveget nézzük, hanem valamely idegen nyelvű változatot is.

II. Az uniós fordítás speciális területe a bírósági határozatok és a főtanácsnoki indítványok fordítása. Az Európai Közösségek Bíróságát 27 bíró és 8 főtanácsnok alkotja. A főtanácsnoki indítványokat időben általában később fordítják le, mint az ítéleteket. Az Európai Bíróság előtti eljárásban a gyakorlatban azonban a főtanácsnok az ítélet meghozatala előtt terjeszti elő az indítványt a folyamatban lévő ügyben, és ebben tesz javaslatot, hogy a Bíróság milyen döntést hozzon az ügyben.

Mind a bírósági ítéletek, mind a főtanácsnoki indítványok nyelvezete elég nehézkes, kötött, formalizált és a fordítás során ez nehézséget jelent, hiszen magyarul is érthető mondatokat kell visszaadni (a külsős fordítóknak úgy kell lefordítani a szöveget, hogy azonnal megjelenhessen nyomtatásban), mert különösen a Bíróság ítéletei befolyásolják a jogalkotást (gondolhatunk például az orvosok ügyeleti idejével kapcsolatos ítéletekre, amelyekben a Bíróság kimondta, hogy az ügyelet teljes egészében munkaidőnek minősül, így a magyar jogalkotó is ennek megfelelően módosította az erre vonatkozó jogszabályt). Hosszú, több soros mondatok jellemzik ezeket a dokumentumokat, és a magyarra fordítás során fordítók ezeket a mondatokat nem bonthatják szét. Könnyebbséget jelent, hogy amikor a francia szöveget magyarra kell fordítani, általában az angol változat is rendelkezésre áll, tehát van egy párhuzamos szöveg, ami segítség lehet. A francia változattal összehasonlítva az angol változatoknál az látható, hogy – a körülményekhez képest – a szöveg nem olyan nehézkes és találunk „kettébontott” mondatokat is. A többszörösen összetett mondatoknál arra mindenképpen figyelni kell, hogy nehogy kimaradjon egy-egy szó – lehet, hogy ez magától értetődő, de a hosszú, bonyolult mondatoknál bizony előfordulhat, hogy kimarad valami, még az interneten megtalálható bírósági ítéletek magyar fordításában is! A főtanácsnoki indítvány általában hosszabb, mint maga az ítélet, sokszor szinte történeti áttekintést ad az adott kérdésről. Ilyen fejtegetések során a nyelvezet egyszerűbb, nem olyan kötött, könnyebb fordítani, akár irodalmi művekből is idéznek (ilyenkor természetesen kell magyar műfordítást keresni), majd a jogi kérdés elemzésekor visszatérnek a kötött formalizált, nehézkes nyelvezethez. A francia változatok emellett sokszor tartalmazznak szóismétléseket és olyan betoldásokat, amelyeket esetleg nem is fordítanak magyarra (és az angol változatban sem szerepelnek), mert nincs hozzáadott értéke, csak a szöveget terheli.

Példa az ilyen hosszú mondatokra:

<p>La requérante – Les Éditions Albert René SARL – demande à la Cour d’annuler l’arrêt du Tribunal de première instance des Communautés européennes (troisième chambre), du 27 octobre 2005, Éditions Albert René/OHMI – Orange (MOBILIX) (T-336/03, Rec. p. II-4667, ci-après l’«arrêt attaqué»), par lequel le Tribunal a rejeté son recours contre la décision de la quatrième chambre de l’Office de l’harmonisation dans le marché intérieur (marques, dessins, modèles) (OHMI) du 14 juillet 2003 (affaire R 0559/2002-4) relative à une procédure d’opposition entre la requérante et la société Orange A/S (ci-après «Orange») concernant l’opposition par le titulaire de la marque antérieure «OBELIX», à savoir la requérante, à l’enregistrement en tant que marque communautaire du signe verbal «MOBILIX». La division d’opposition a rejeté l’opposition de la requérante, la quatrième chambre de recours a donné partiellement droit à son recours.</p>	<p>A fellebbező – a Les Éditions Albert René SARL – a Bíróságtól az Európai Közösségek Elsőfokú Bíróságának a T-336/03. sz., Éditions Albert René kontra OHIM – Orange (MOBILIX) ügyben 2005. október 27-én hozott azon ítéletének (EBHT 2005., II-4667. o.; a továbbiakban: megtámadott ítélet) hatályon kívül helyezését kéri, amellyel az Elsőfokú Bíróság elutasította a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (védjegyek és formatervezési minták) (OHIM) negyedik fellebbezési tanácsa azon 2003. július 14-i, a fellebbező és az Orange A/S társaság (a továbbiakban: Orange) közötti felszólalási eljárásra vonatkozó határozatának (R 0559/2002-4. sz. ügy) hatályon kívül helyezése iránt benyújtott keresetét, amelyet a fellebbező – az OBELIX korábbi védjegy jogosultja – által a „MOBILIX” szövmegjelölés közösségi védjegyként való lajstromozásával szemben indított felszólalási eljárás keretében hozott.</p>
--	--

A bírósági határozatok fordításához számos **segédanyagot** bocsátanak a fordítók rendelkezésére, ezek használata kötelező, ezek tartalmazzák például egy-egy ítéletre történő hivatkozás pontos módját, azt, hogy bíróságok, intézmények neveit le kell-e fordítani, stb. A segédanyagokból, adatbázisokból meg kell tanulni, hogy egy-egy kifejezésnek mi a magyar megfelelője, amelytől nem is lehet eltérni. Ilyen kötött jelentések mellett is felmerülhetnek problémás esetek, például a „jurisdiction” jelenthet bíróságot is és joghatóságot is, vagy a „recours” keresetet vagy fellebbezést, ezekben az esetekben a kontextus dönti el, hogy melyik szót kell használni.

A bírósági határozatok, főtanácsnoki indítványok fordításánál alapvető követelmény a **koherencia** az unós jogi aktusokkal, a már lefordított ítéletekkel, indítványokkal. A csatlakozáskor hatályos **uniós joganyag** rendelkezésre áll magyarul (<http://eur-lex.europa.eu/>), és ha egy ítélet vagy indítvány szó szerint idéz valamilyen uniós jogszabályt, a fordításnak is egyeznie kell a hivatalos magyar fordítással – ez könnyebbség is, mert segítséget nyújt a terminológiában. Szó szerinti idézet esetén nem lehet eltérni a hivatalos magyar változattól, és ha ez a változat hibás, zárójelben kell jelezni a helyes szöveget, csak így lehet a továbbiakban a helyes változatot felhasználni. A terminológiához másik segítség és forrás az Igazságügyi Minisztérium által összeállított négynyelvű terminológiai adatbázis (<http://www.mobidictionary.hu/scripts/eujog/>), amelyet a hazai szakértőkkel egyeztetve hoztak létre a csatlakozás előtt a joganyag lektorálása során.

A **korábbi ítéletekre** történő hivatkozásnál ugyanúgy meg kell keresni, hogy van-e magyar fordítása. Ez az utánakeresés egyszerre segítség – mert ami már le van fordítva, azt nem kell újra lefordítani – de nehézség is, mert a régebbi ítéletek közül nincs meg minden magyar nyelven. Ilyenkor az Eur-Lex honlapon lehet segítséget találni, itt ugyanis ki lehet szűrni a keresendő ítéletet idéző dokumentumokat. Ez utóbbiaknál látszik, hogy melyik van lefordítva magyarra, és ezek között kell végignézni, hogy megtaláljuk-e magyarul a keresett ítélet adott pontját. A keresés viszont adott esetben olyan sok időbe telik, hogy annál sokkal gyorsabb lenne lefordítani a szöveget. Az itt írtakból kitűnik, hogy a főtanácsnoki indítvány fordításához fel kell használni a már lefordított – de időben később keletkező – ítélet szövegét.

A koherencia, a következetesség követelmény természetesen a szövegen belül is.

A főtanácsnoki indítványok fordításánál mindig jelölni kell, hogy ha egy szövegrészt valahonnan átveszünk, azt honnan vesszük át – például irányelvből, rendeletből, a Bíróság egy korábbi ítéletéből, vagy nemzetközi egyezmény esetén a kihirdető magyar jogszabályból. Szükséges esetben el lehet térni más ítéletben foglalt magyar szövegtől, de ilyenkor meg kell indokolni, hogy miért térünk el; ha például egy ítéletben véleményünk szerint rossz kifejezést használnak és a vonatkozó irányelv szövegét sem követik, akkor mindenképp indokolt az eltérés.

Fordítási nehézséget leginkább az jelenthet, ha olyan jogintézményről van szó a szövegben, amely a magyar jogban nem létezik. Ilyenkor a szó szerinti fordítás vagy – ha ez nem lehetséges –, a körülírás jöhet szóba.

Az **indítványok fordításával kapcsolatban összességében** azt lehet elmondani, hogy a legfontosabb feladat, ami egyben kihívás is, az érthető, magyaros szöveg visszaadása és a fent írtak szerinti koherencia megteremtése.